

תורת הבטחון

פרשת לך לך

הבוטח בה' ישוגב

וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ וְיָרַד אֲבָרִם מִצְרִימָה לְגֹר שָׁם כִּי כָבֵד הָרָעַב בְּאֶרֶץ.
וַיְהִי כִּאֲשֶׁר הִקְרִיב לְבֹא מִצְרִימָה וַיֹּאמֶר אֶל שָׂרֵי אֶשְׁתּוֹ הֲנֵה נָא
יְדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה יָפֶת מְרָאָה אַתְּ. (יב, י-יא)

דהרהר תחלה שלא לצאת בשעה ההיא, מאן גרם ליה דאישתזיב [אח"כ]? בגין דאיתרחץ על ברייה [מפני שבסוף בטח בבוראו]. אמר לו כל המנחש סופו לבוא עליו, ומה טעמא? כי לא נחש ביעקב - כי לו נחש, ע"כ. חזינן גם ממעשה זה, שאם לבסוף לא היה בוטח בה', היה נופל באותה סכנה. זה שניצל מהסכנה היה רק משום שבטח בהשי"ת.

יסורים בעי

איתא בברכות (ב, ב): "ההוא תלמידא דהוה קא אזיל בתריה דרבי ישמעאל ברבי יוסי בשוקא דציון. חזייה דקא מפחיד, אמר ליה: חטאה את דכתיב פחדו בציון חטאים. אמר ליה: והכתיב אשרי אדם מפחד תמיד. אמר ליה: ההוא בדברי תורה כתיב. יהודה בר נתן הוה שקיל ואזיל בתריה דרב המנונא, אתנח. אמר ליה: יסורים בעי ההוא גברא לאתויי אנפשיה, דכתיב כי פחד פחדתי ויאתיני ואשר יגרתי יבא לי. - והא כתיב: אשרי אדם מפחד תמיד, ההוא בדברי תורה כתיב, ע"כ."

והק' המפרשים, מאי שנא דבעובדא קמייתא א"ל ר' ישמעאל: "חטאה את", ובעובדא בתרא א"ל רב המנונא: "יסורים בעי"? הרי שניהם פחדו, א"כ נימא לשניהם "חטאה את" או נימא לשניהם "יסורים בעי".

המהר"ל (פני הכתוב) ביאר דברי הגמ' וז"ל: "כי המפחד הפך הבוטח בו יתברך, שהבוטח בו יתברך אינו ירא כמו שאמר שלמה חרדת אדם יתן מוקש ובוטח בה' ישוגב, ולכך אמר יסורים בעית דכיון שאין בך בטחון אתה גורם ליסורים שיבאו. ועוד כי הפחד גורם שיבואו יסורים על עצמו, כי הכלי אשר הוא שלם וחזק בעצמו אין צריך שיהיה ירא מן השבירה כאשר הוא חזק, אבל כאשר הוא רע קל הוא השבירה, וזה שהוא מפחד מוכח שאינו שלם, והוא כמו כלי רעוע שאמר פחד פחדתי ויאתיני מפני שהוא כלי מרועע בשביל הפחד. לכך גבי ההוא דמתנח אמר יסורין קא בעי כו', מפני כי אנחה ווברת חצי גופו של אדם ונחשב בשביל זה כלי מרועע ביותר ולכן הוא מוכן לשבירה, וההוא דמפחד דאמר חטאה את כי החטא קרוב לו השבירה בשביל חטאו ולכך הוא מפחד תמיד, עכ"ל."

מבואר מדבריו החילוק בין ב' העובדות, שהכל תלוי בדרגה שמחוסר ממדת הבטחון. מי שמתוך הפחד גונח - זו סיבה שיבואו עליו יסורין, שהרי מכשיר גופו לקבל היסורין, כי גופו נשבר מחמת אותו פחד, וגוף שאינו שלם מוכשר לקבל יסורים, כדכתיב: "פחד פחדתי ויאתיני", ופי' המצודות (ע, ז), "הפחד אשר פחדתי בעת שלותי פן יבואו עלי הרעות האלה - הנה כן באו אלי", עכ"ל. אם אחד

כותב על כך הרמב"ן (ע, ז): "ודע כי אברהם אבינו חטא חטא גדול בשגגה שהביא אשתו הצדקת במכשול עון מפני פחדו פן יהרגוהו, והיה לו לבטוח בשם שיציל אותו ואת אשתו ואת כל אשר לו, כי יש באלקים כח לעזור ולהציל. גם יציאתו מן הארץ, שנצטווה עליה בתחילה, מפני הרעב, עון אשר חטא, כי האלקים ברעב יפדנו ממות. ועל המעשה הזה נגזר על זרעו הגלות בארץ מצרים ביד פרעה. במקום המשפט שמה הרשע והחטא, עכ"ל. דברים נוראים! חזינן מזה שמדת הבטחון מחייבת, ומי שאינו בוטח בהשי"ת ראוי לעונש גדול, עד כדי כך שכל גלות מצרים, הייתה משום חטא של חסרון בטחון בה' [חס ושלום, אין לנו להרהר אחר אבות העולם, אלא באים אנו רק ללמוד מדברי הרמב"ן].

המחוסר בטחון ראוי ליענש

ובאמת, מצינו בכמה מקומות בדברי חז"ל שמחוסר בטחון ראוי ליענש. החובות הלבבות (סוף שער הכתובות) מביא מעשה וז"ל: "ואמרו על אחד מן החסידים, שהיה לו שכן סופר מהיר, והיה מתפרנס משכר ספרותו. א"ל יום אחד: היאך ענינך? א"ל: בטוב, בעוד ידי שלמה. ולערב היום ההוא נגדעה ידו, ולא כתב בה שאר ימיו, והיה זה ענשו מהא-ל יתברך על אשר בטח על ידו, עכ"ל. דברים נוראים! אם איננו בוטח בהשי"ת, ראוי לעונש גדול כזה. סופר נענש על שבטח בידו, וסמך עליה לפרנסתו, ולא בטח בה', ולא הייתה לו יד לכתוב בה לצורך פרנסתו.

בתלמוד ירושלמי מובא מעשה נפלא בענין זה (שבת פ"ו, ה"ט) וז"ל [עם פי' הקרבן העדה]: "רבי חונה משתעי הדין עובדא [סיפר מעשה זה], חד גיור [גר אחד] הוה איסטרוולוגוס [חוזה בכוכבים], חד זמן אתא בעי מיפוק [פעם אחד רצה לצאת], אמר כדון נפקין [אמר בלבו וכי עכשיו יוצאין, הלא סכנה היא לפי אצטגנינותן], חזר ומר: כלום אידיבקת בהדא אומתא קדישתא לא למיפרוש מן אילין מיליאי [כלום נדבקתי באומה קדושה זו אלא לפרוש מדברים כאלה כדכתיב (דברים י"ד): ואתה לא כן נתן לך ה', שלא תשמע למעוננים וקוסמים]. ניפוק על שמייה דבריין [נצא בשם בוראנו] קריב למכסה [כשהתקרר למקום סכנת חיה רעה], יהב לה חמרא ואכלה [רצה לאכלו וניצול ממנו]. מאן גרם ליה דיפל [במקום סכנה]? בגין דהרהר [משום

מפחד מאיזה דבר – זו סיבה שיבא עליו אותו דבר שמפחד ממנו. אבל בעובדא קמייא שם, לא פחד כל כך, וע"כ לא היה הפחד סיבה שיבואו עליו יסורים, וע"כ לא אמר ליה "יסורים בעי".

הבוטח בה' ישוגב

לעומת זה, מי שאינו מפחד כלל, אלא שם כל בטחונו אך ורק בהש"ת, מדה טובה מרובה ממדת פורענות על אחד חמש מאות, ומחמת בטחונו יזכה להינצל מכל צרות שבעולם. כדכתיב (משלי כט, כה): "חרדת אדם יתן מוקש ובוטח בה' ישוגב". וביארו המפרשים שכמו שאם אחד ירא ומפחד זו סיבה שיינתן לפניו מכשול שלא היה שם מקודם, כמו כן הבוטח בה', ינצל מכל צרות הראויות לבא עליו.

ר' צדוק הכהן (מקמ האדיק אום ק"ט) כתב וז"ל, "כשהקב"ה רוצה להיטיב לאדם ורוצה רק שיתפלל האדם על הדבר אז מזמין לפניו צער או פחד מעין דבר זה וכדרך שאמרו ז"ל (יבמות סד, ב): מפני מה היו אמהות עקרות וכו'. או רואה אחר מעונה באותו דבר ומבקש רחמים עליו כדי שיהיה הוא נענה וכמו שנאמר (איוב ג, מד): פחד פחדתי וגו'. כי כל דבר שהשם יתברך רוצה להביא לעולם או לאדם היא מתפשטת לכמה גוונים ויש בה ההיפך גם כן חס ושלוש וכדרך שאמרו (שמות רבה ל, חוה"ט ג דף ע"ג) בדור המבול שהיו מעותדים לקבל תורה אילו זכו. וכן בכל דור ובכל אדם. ולכך כשמתעורר מדה זו לטובה מתעורר גם כן ההיפך חס ושלוש ומרגיש פחד ומתפלל ובה הטוב. אבל לעולם הוא בא הדבר שמתפחד רק שבא ההיפך דהיינו כל מיני טובה שבדבר זה, עכ"ל.

מבואר מדבריו, שאם מרגיש פחד או צער, שאפשר שתבא עליו איזו צרה, זו טובה מטובות הש"ת, שמרגיש פחד, ויש לו יכולת להתגבר עליו ולבטוח בה', ולהתפלל שיינצל מאותה צרה, ממילא לא תבא עליו אותה צרה, שהרי בידו עקר אותה. אבל אם חו"ש נשאר באותו פחד, זו סיבה שתבא עליו אותה צרה.

יהיה טוב

ידוע פתגם גדולי הצדיקים: "טראכט גוט וועט זיין גוט" – "תחשוב טוב – יהיה טוב". ומקורו מדברי הזוהר (ח"ב דף קפ"ד ע"ב): "ועלמא עלאה לא יתיב ליה, אלא כגוונא דאיהו קיימא, **אי איהו קיימא בנהירו דאנפין מתתא כדן הכי נהרין ליה מעילא, ואי איהו קיימא בעציבו יהבין ליה דינא בקבליה**, כגוונא דא (פסלים ק, ג): עבדו את ה' בשמחה, **חדוה דבר נש משיך לגביה חדוה אחרא עלאה**, הכי נמי האי עלמא תתאה כגוונא דאיהי אתערת הכי אמשיך מלעילא", ע"כ. [תרגום: ועולם העליון לא נותן לו, אלא כמו שהוא עומד. **אם הוא קיים בהארט פנים מלמטה, כמו כן מאירים לו מלמעלה. ואם הוא עומד בעצבות, נותן לו דין כנגדו.** כמו זה, "עבדו את ה' בשמחה". **שמחה של בן אדם מושך לעצמו שמחה אחרת עליונה.** כך גם זה העולם התחתון, כמו שהיא מתעוררת, כך מושך מלמעלה", ע"כ.] חזינן להדיא שהנהגת הש"ת תלויה כפי מצבו של כל אחד אחד. מי שהוא בשמחה נותנין לו עוד שמחה, ואם חו"ש הוא בעצבות, זו סיבה שנותנים עליו עוד דינים.

והביאור בזה, שזו הנהגת הש"ת עם הבוטחים בו, שאם בוטח בה', הש"ת יצילו מן הצרה, אע"פ שאותה צרה ראויה לבא עליו. ואם אחד חו"ש אינו בוטח בה', ומפחד וירא מאיזו צרה שאפשר שתבא עליו, זו גופא סיבה שתבא עליו אותה צרה. הכל תלוי כפי מחשבתו. וע"כ בכל מצב שהוא, הבחירה נמצאת בידו, אם יעלה על דעתו מחשבות שלא יצליח, זו סיבה שלא יצליח, אבל אם יעלה על דעתו מחשבות שיעזרהו הש"ת שיצליח וע"כ הוא מרגיש בשמחה שיודע שיצליח – אז יצליח. וכן מי שנחלה, אם יעלה על דעתו מחשבה שהש"ת ירפא אותו מחליו וע"כ הוא בשמחה, יזכה שירפאהו הש"ת מחליו, ואם מעלה בדעתו מחשבה שלא יתרפא מחליו, לא יזכה לישועת ה'. וכן בכל עניני מסחר, אם יעלה במחשבתו שיעזרהו הש"ת שירוויח ויצליח, יזכה להצלחה וירוויח במסחרו, אבל אם חושב שלא יצליח – לא יצליח. דמי שחושב שלא יצליח אינו בוטח בה' שיעזרהו – שאם היה בוטח בה', לא הייתה עולה על דעתו מחשבה כזו.

גם זו לטובה

מפורסם המעשה עם "נחום איש גם זו" (תענית כה, ב) שהלך להביא דורון של אבנים טובות ומרגליות לבי קיסר. בדרך לן במלון, וכשהוא ישן, נטלו ממנו האבנים הטובות ומרגליות, ומלאו בארגז עפר. כאשר קם משנתו, אמר: "גם זו לטובה". הביא את הארגז למלך, ורצו להרגו, אתא אליהו ואדמי כאחד משרי המלך, ואמר שאפשר שזהו העפר של אברהם אבינו, דכשזורקו נהפך להיות חיצים, וכך הוה וכו'. וביארו המפרשים שהטעם שזכה נחום איש גם זו לנס כזה, משום שהאמין שזהו לטובה – "גם זו לטובה" – ע"כ זכה לראות שבאמת היה לטובה.

וביאר בספר החיים (אחיו של המהר"ל, גאולה וישועה חלק ה' פרק ה') מדוע נחום איש גם זו האמין שזה לטובה וז"ל: "שהחסיד הזה היה נותן אל לבו שגם זה שנגנב ממנו מה שהיה בתיבה הוא לטובה, לפי שגלוי וידוע לפניו יתברך שהדורון הזה לא יהיה מקובל בעיני הקיסר כי קטן ושפל הוא בעיניו לפי רוממות גדולת מלכותו, וחישב כי לא לחנם נגנב הדורון, וניתן במקומו העפר", עכ"ל. וא"כ מובן היטב, שנחום איש גם זו, האמין שזה שנגנב היה ממש לטובתו, שדורון עם אבנים טובות ומרגליות, לא יתקבל לרצון בעיני המלך. וכיון שהאמין שזה לטובה, זכה לנס. כך כ"א שיחשוב שהש"ת יתנהג עמו לטובה, יזכה לראות הטוב, ואפילו ע"י ניסים גילויים למעלה מדרך הטבע!

Mastering Bitachon!!

Listen to a series of Shiurim - building Bitachon Step-By-Step, visit: bit.ly/bitachon613

To listen to short "Bursts of Bitachon", visit: bit.ly/bursts613 or to listen by phone you can get a text with the call-in info text: @bit613 to 774-353-0907